

อริยสัจ 4: กรอบคิดเชิงพุทธสำหรับการบริหารการศึกษาสู่ความยั่งยืน

THE FOUR NOBLE TRUTHS: A BUDDHIST FRAMEWORK FOR SUSTAINABLE EDUCATIONAL ADMINISTRATION

นิศรวรา บานแย้ม¹ และ พระครูวุฒิชัยการโกศล²

Nisawara Banyaeem¹ and PhraKhru Wutthichai Karnkason²

(Received: August 8, 2025; Revised: August 22, 2026; Accepted: August 28, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นแก่นธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกรอบคิดเชิงบูรณาการสำหรับการบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นความยั่งยืน การศึกษาเชิงวิเคราะห์นี้ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักอริยสัจ 4 และแนวคิดด้านการบริหารการศึกษาที่ยั่งยืน โดยเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักธรรมอริยสัจ 4 กับองค์ประกอบหลักของการบริหารการศึกษา ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของอริยสัจ 4 ในการเป็นเครื่องมือทางปัญญาสำหรับผู้บริหารการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าหลักอริยสัจ 4 สามารถนำมาเป็นกรอบคิดในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดปัญหาหรือทุกข์ (ทุกข์) ในระบบการศึกษา เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คุณภาพการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม หรือการขาดคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) ซึ่งอาจมาจากปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร เช่น การขาดแคลนครุฑพยากรทางการศึกษา การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือค่านิยมที่ไม่เหมาะสมในสังคม ขั้นตอนต่อไปคือการกำหนดเป้าหมายสูงสุด (นิโรธ) ซึ่งหมายถึงการสร้างระบบการศึกษาที่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง และสุดท้ายคือการกำหนดแนวทางปฏิบัติ (มรรค) เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว เช่น การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการบูรณาการคุณธรรม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทความนี้สรุปว่าการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการบริหารการศึกษาสามารถช่วยให้ผู้บริหารมีแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยการมองเห็นปัญหาตามความเป็นจริง การวิเคราะห์สาเหตุอย่างรอบด้าน การตั้งเป้าหมายที่แท้จริง และการกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการศึกษาที่ไม่เพียงแต่เน้นความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังสร้างสรรค์ผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ คุณธรรมและมีความสุข อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การบริหารการศึกษา, ความยั่งยืน, อริยสัจ 4

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช / Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Srethammasokkarat Campus.

Corresponding author, e-mail: prachaya.jun28@gmail.com Tel. 093 523 7827

Abstract

This academic article aims to study the application of the Four Noble Truths, a core principle in Buddhism, as an integrated framework for sustainable educational administration. This analytical study reviews literature on the Four Noble Truths and concepts of sustainable educational administration. It specifically analyzes the relationship between the Four Noble Truths and the key components of educational administration: policy-making, planning, implementation, and evaluation. This analysis demonstrates the potential of the Four Noble Truths as an intellectual tool for educational administrators.

The study found that the Four Noble Truths can be an effective framework for educational administration. It begins by identifying the problem or suffering (Dukkha) within the educational system, such as inequality, uneven educational quality, or a lack of morality and ethics among students. Next, it analyzes the root causes of these problems (Samudaya), which may stem from internal and external factors like a lack of educational resources, inefficient management, or inappropriate social values. The subsequent step is to set the ultimate goal (Nirodha), which is to create a truly sustainable educational system. Finally, a practical path (Magga) is established to achieve this goal, such as developing curricula that integrate ethics, promoting participation from all sectors of society, and implementing student-centered learning processes.

This article concludes that applying the Four Noble Truths to educational administration provides administrators with a clear and systematic approach to problem-solving and achieving sustainability. By seeing problems as they truly are, thoroughly analyzing their causes, setting genuine goals, and defining the correct course of action, this framework can lead to the development of an educational system that not only focuses on academic knowledge but also fosters students to become quality, moral, and happy citizens—a crucial foundation for the ongoing development of a sustainable society.

Keywords: The Four Noble Truths, Educational Administration, Sustainability

บทนำ

การบริหารการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามระบบการศึกษาในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลายทั้งในด้านคุณภาพการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการเรียนรู้ของผู้คน สมศักดิ์ ภูวิเศษ (2561 : 45) ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการรอบคอบที่ลุ่มลึกและครอบคลุม เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอ "อริยสัจ 4" ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาให้เป็นการรอบคอบเชิงบูรณาการสำหรับการบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นความยั่งยืน โดยพิจารณาว่าหลักธรรมนี้สามารถเป็นเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยให้ผู้บริหารการศึกษามองเห็นปัญหาตามความเป็นจริง เข้าใจสาเหตุที่แท้จริง และกำหนดแนว

ทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ (2559 : 10-15) การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาในเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีงามของผู้เรียน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อเป็นกรอบคิดสำหรับการบริหารการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการของอริยสัจ 4 ที่สามารถเชื่อมโยงกับการบริหารการศึกษา และวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางในการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการศึกษาให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ในอนาคต

หลักธรรมอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 คือ หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยความจริง 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตและการบรรลุธรรม โดยเป็นเสมือนแผนที่นำทางให้มนุษย์เข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์ และวิธีการดับทุกข์อย่างถาวร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2565 : 100) กล่าวว่า หลักอริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นหลักการที่เป็นระบบในการแก้ปัญหาย่างครบวงจร สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกบริบทของชีวิตมนุษย์ รวมถึงการบริหารจัดการองค์กร หลักธรรมแต่ละประการมีความหมายดังนี้

1. ทุกข์ คือ สภาพปัญหา ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หรือความไม่สมบูรณ์ที่เกิดขึ้นในระบบ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2562 : 50) ซึ่งในบริบทการบริหารการศึกษา ทุกข์อาจหมายถึงปัญหาต่าง ๆ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำ, ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน, ความไม่พร้อมของบุคลากร, หรือการขาดแคลนทรัพยากร

2. สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ วิลาสินี สุขแสง (2564 : 87) การจะแก้ปัญหาก็ได้อย่างแท้จริงต้องวิเคราะห์ให้ถึงรากเหง้าของสาเหตุ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำอาจมีสาเหตุมาจากหลักสูตรที่ไม่ทันสมัย, วิธีการสอนที่ไม่มีประสิทธิภาพ, หรือขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง

3. นิโรธ คือ การดับทุกข์หรือเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการบรรลุ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2562 : 65) ในบริบทการศึกษา นิโรธคือการสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพสูง, นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม, และสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

4. มรรค คือ หนทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การดับทุกข์หรือการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2565 : 115) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ เช่น สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ), และสัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) ในการบริหารการศึกษา มรรคคือการกำหนดแผนงานและกิจกรรมที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การปรับปรุงหลักสูตร, การพัฒนาบุคลากร, หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน

สรุปได้ว่า อริยสัจ 4 คือหลักความจริงอันประเสริฐ 4 ประการในพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ดังนี้

1. ทุกข์ (ปัญหา) : การมองเห็นและยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
2. สมุทัย (สาเหตุ) : การวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เช่น การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาหรือการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ
3. นิโรธ (เป้าหมาย) : การกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการแก้ปัญหา เช่น การสร้างระบบการศึกษาที่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง
4. มรรค (หนทาง) : การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น การพัฒนาหลักสูตรหรือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการวางแผน การจัดการ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีผู้ให้คำนิยามตามหลักแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้ ดังนี้

สมบัติ จันทรวงศ์ (2563 : 40) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาคือกระบวนการจัดการทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การกำหนดนโยบายและเป้าหมาย, การวางแผน, การจัดการ, การนำองค์กร, และการควบคุมประเมินผล

วรรณิ อรรถพร (2564 : 58) กล่าวว่า แนวคิดการบริหารการศึกษสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงกลยุทธ์, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, และการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ โดยเน้นการสร้างนวัตกรรมและปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย เพื่อให้การศึกษาตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างแท้จริง

มาลีรัตน์ คชฤทธิ์ (2565 : 120) กล่าวว่า การให้ความสำคัญกับความยั่งยืน ซึ่งหมายถึงการบริหารที่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว ทั้งต่อผู้เรียน ครู ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

กนกวรรณ มุขตา และคณะ (2565 : 144) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ใช่เพียงแค่การจัดการทรัพยากรบุคคลและงบประมาณเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

สิริพร สุวรรณ และคณะ (2566 : 40) กล่าวว่า แนวคิดที่สำคัญของการบริหารการศึกษาในปัจจุบันประกอบด้วย การกำหนดนโยบายและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

อารีรัตน์ โสภารัตน์ และคณะ (2565 : 27) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาที่ยั่งยืนยังต้องเน้นการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาในปัจจุบันต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายหลักในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การบริหารการศึกษาที่ยั่งยืนนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่การจัดการทรัพยากรบุคคลและงบประมาณเท่านั้น แต่ยังต้องเน้นการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 กับการบริหารการศึกษา

การประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ในการบริหารการศึกษาสามารถช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาเข้าใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ โดยมองปัญหาเป็น "ทุกข์" หาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) หาแนวทางแก้ไข (นิโรธ) และลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา (มรรค) โดยมีผู้ให้ตัวอย่างและนิยามหลักอริยสัจ 4 ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบคิดเชิงบูรณาการในการบริหารการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) ชูชาติ รอดสุข (2564 : 112) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจปัญหาที่แท้จริงในระบบการศึกษา เช่น ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ปัญหาความไม่พร้อมของอุปกรณ์การเรียนการสอน หรือปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน การกำหนดปัญหาที่ถูกต้องและชัดเจนจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด

2. สมุทัย (การวิเคราะห์สาเหตุ) สิริพร สุวรรณธรรม (2562 : 67) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อระบุปัญหาได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเหล่านั้นอย่างรอบด้าน สาเหตุอาจมาจากหลายปัจจัย เช่น การขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน การขาดทักษะการสอนของครู หรือการขาดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา

3. นิโรธ (การกำหนดเป้าหมาย) ปรีชา จันทระเจริญ (2565 : 30) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการให้เกิด ซึ่งหมายถึงการสร้างระบบการศึกษาที่ยั่งยืน มีคุณภาพ และมีความสุข ตัวอย่างเป้าหมาย เช่น การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และการสร้างบรรยากาศในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. มรรค (การกำหนดแนวทางปฏิบัติ) อัจฉรา ชัยวุฒิ (2564 : 88) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นขั้นตอนของการกำหนดแนวทางหรือวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น การจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพครู การจัดหางบประมาณเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จ

วงศ์มณีนิล (2567 : 21-22) ได้กล่าวไว้ว่า การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการบริหารการศึกษาสามารถทำได้โดยการนำขั้นตอนการแก้ปัญหาตามหลักธรรมมาปรับใช้กับกระบวนการบริหารจัดการซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. การกำหนดปัญหา (ทุกข์) ผู้บริหารเริ่มต้นจากการสำรวจและระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาโดยตรงไปตรงมา เช่น ปัญหาการเรียนรู้อัตนถอยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค หรือปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

2. การวิเคราะห์สาเหตุ (สมุทัย) เมื่อระบุปัญหาได้แล้ว ผู้บริหารต้องวิเคราะห์หาสาเหตุอย่างละเอียดและรอบด้าน โดยอาจใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจรากเหง้าของปัญหา เช่น ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำอาจมีสาเหตุมาจากวิธีการสอนที่ไม่น่าสนใจ การขาดแคลนสื่อการสอน หรือขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียนในห้องเรียน

3. การกำหนดเป้าหมาย (นิโรธ) ผู้บริหารและบุคลากรควรร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นไปได้ เพื่อให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง เช่น การตั้งเป้าหมายว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของศตวรรษที่ 21

4. การกำหนดแนวทางปฏิบัติ (มรรค) สุดท้าย ผู้บริหารต้องวางแผนและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้แบบโครงการ การส่งเสริมการอบรมครูให้มีทักษะการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ชยาภา คำเมรี และคณะ (2565 : 503-504)

สรุปได้ว่า การนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาเป็นการนำเอาขั้นตอนการแก้ปัญหาตามหลักธรรมมาปรับใช้กับกระบวนการบริหารจัดการ โดยมีแนวทางดังนี้

1. ทุกข์ : ผู้บริหารเริ่มต้นจากการสำรวจและระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาอย่างตรงไปตรงมา เช่น ปัญหาการเรียนรู้ถดถอย
2. สมุทัย : วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาอย่างละเอียด เช่น ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำอาจมาจากวิธีการสอนที่ไม่น่าสนใจ
3. นิโรธ : กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นไปได้ เพื่อให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง เช่น การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์
4. มรรค : วางแผนและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้แบบโครงการ หรือการอบรมครู

ประโยชน์ของการใช้หลักอริยสัจ 4 กับการบริหารการศึกษา

การนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้กับการบริหารการศึกษาสามารถช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยหลักธรรมนี้จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบและตรงจุด โดยมีผู้ให้ตัวอย่างและนิยามประโยชน์ของการใช้หลักอริยสัจ 4 กับการบริหารการศึกษา ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้บริหารมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบและเป็นเหตุเป็นผล ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดและป้องกันการเกิดปัญหาซ้ำซ้อนในอนาคต นันทนา อรุณนันท์ (2565 : 50)
2. ส่งเสริมการบริหารการศึกษาที่ยั่งยืน ด้วยการมุ่งเน้นการแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา ทำให้การพัฒนาการศึกษามีความต่อเนื่องและมั่นคง ไม่ใช้การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียว
3. พัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ไม่ใช่เพียงด้านวิชาการ แต่รวมถึงคุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต จะช่วยให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคม วรชัย ภูริวัชร (2565 : 105)
4. สร้างการมีส่วนร่วม กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วม จะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ธีระ รุญเจริญ (2563 : 90)

สรุปได้ว่า การนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการบริหารการศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างรอบด้าน โดยส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นปัญหาอย่างเป็นองค์รวมและแก้ไขที่ต้นเหตุ ไม่ใช่เพียงแค่ปลายเหตุ สร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายสูงสุด (นิโรธ) ช่วยให้ผู้บริหารมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน และมุ่งเน้นการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน พัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การใช้หลักธรรมเป็นกรอบคิดทำให้ผู้บริหารมีแนวทางปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม คุณธรรม และความเมตตา และเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน ช่วยปลูกฝังคุณธรรมและทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิต นอกเหนือจากการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการ

สรุป

หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบคิดเชิงบูรณาการสำหรับการบริหารการศึกษาสู่ความยั่งยืน ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์สามารถสรุปประเด็นสำคัญและแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยการบริหารการศึกษาเชิงรุก หลักอริยสัจ 4 ช่วยให้ผู้บริหารการศึกษามีมุมมองที่ลึกซึ้งในการมองเห็นและทำความเข้าใจทุกซ์ (ปัญหา) ในระบบการศึกษาอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำ คุณภาพการศึกษา หรือพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากกว่า การแก้ปัญหาตามอาการ การวิเคราะห์สาเหตุอย่างเป็นระบบ (สมุทัย) สนับสนุนให้ผู้บริหารวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาอย่างรอบด้าน ทั้งจากปัจจัยภายใน เช่น หลักสูตร ครูผู้สอน หรือการจัดการ และปัจจัยภายนอก เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งช่วยให้การวางแผนและกำหนดนโยบายมีความแม่นยำและครอบคลุม การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (นิโรธ) เน้นย้ำความสำคัญของการตั้งเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาอย่างชัดเจน ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การสร้างผู้เรียนให้มีความรู้ แต่เป็นการสร้างผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิตที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และแนวทางการปฏิบัติที่หลากหลายและยืดหยุ่น (มรรค) เป็นแนวทางในการสร้างชุดปฏิบัติการที่หลากหลายและยืดหยุ่นเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร หรือการสร้างความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

การนำหลักอริยสัจ 4 เข้ามาร่วมกับการบริหารการศึกษาสู่ความยั่งยืน เห็นได้ว่าเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม ผู้บริหารจะกลายเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีหลักธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการปฏิบัติงาน การสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและสมดุล: การจัดการศึกษาจะไม่เพียงแต่เน้นความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจ สังคม และจริยธรรมของผู้เรียนไปพร้อมกัน และการสร้างบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสุขและมีประสิทธิภาพ เมื่อบุคลากรทำงานภายใต้ระบบที่มีหลักการและเป้าหมายที่ชัดเจนย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือที่ดี นำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่มีความสุขและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มุขตา, สุริพร จันทรแสง, สุรศักดิ์ สุขประเสริฐ, และสิริมา พลายละหาร. (2565). แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 22(3), 143-157.
- ชูชาติ รอดสุข. (2564). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชยาภา คำเมรี และคณะ. (2565). การประยุกต์หลักอริยสัจ 4 กับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเพื่อการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(3), 503-514.
- ธีระ รุญเจริญ. (2563). การบริหารโรงเรียนยุคใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นันทนา อรุณนันท์. (2565). การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- ปรีชา จันทรเจริญ. (2565). การบริหารการศึกษาเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรชัย ภูริวัชร. (2565). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น.
- วงศ์มณีนิล, น. (2567). อริยสัจ 4 กับการบริหารการศึกษาแบบเรียนรวม. วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี, 2(2), 21-31.
- สมศักดิ์ ภูวิเศษ. (2561). การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริพร สุวรรณธรรมมา. (2562). การบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัจฉรา ชัยวุฒิ. (2564). การวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.